

Innspill i høringsmøtet om oppfølgingen av tater-/romaniutvalgets rapport - Stavanger 9. mars 2016

Innspill 1:

- Misjonens barn blir ofte feilaktig beskrevet som barnehjemsbarn. Barnevernet ble koblet av i overtakelsene, Misjonen tok kontrollen. Overtakelsene ble gjort uten at barn og foreldre hadde barnevernloven i ryggen, dette gjorde barna rettsløse. Det er et viktig poeng.
- Hver person av folket bør bli kontaktet for å få muligheten til å beskrive hvilket liv de har hatt, f.eks. at de har blitt fratatt sin familie og sin kultur. Ta kontakt med oss, vi ønsker å fortelle vår historie!
- Et ferskt eksempel er Vassdalulykken, hvor overlevende nå, etter 30 år, får oppfølging. Hvor lenge skal vi vente?
- Barna som ble tatt fra foreldre, bør løftes ut av vederlagsordningene. Det ble laget særtiltak for romanifolket hvor overgrepene – diskriminering, mobbing, tapt skolegang og opphold på Svanviken – ble priset. 250-300 000 kroner var toppsummen. Det ble ikke gitt noe til Misjonens barn i denne ordningen. I de kommunale ordningene er det gitt opp til 700 000 kroner, avhengig av hvilken kommune barna ble tatt fra. Kommunene man ble tatt fra fulgte jo statens forordninger. Det burde lages egne statlige oppreisningsordninger.
- Det burde etableres en statlig oppreisningsordning for assimileringspolitikken. Mange mistet alt de hadde.
- Rapporten beskriver høy dødelighet – tre ganger høyere enn den øvrige befolkningen – blant de romanifolk/tatere som er født mellom 1941 og 1955. For Misjonens barn er dødeligheten fire ganger høyere. Det bør startes et helseprogram/karlegging for Misjonens barn og for folket generelt.
- Det bør være mer informasjon om myndighetens overgrep mot romanifolket/taterne til helsevesenet. Mange sliter med både fysiske og psykiske plager som følge av dette. Spesielt er det viktig med informasjon til fastlegene.
- Informasjon om folkegruppen – både om overgrep og om kultur – bør styrkes i offentligheten for øvrig. Det bør inn i utdanningen til leger, sykepleiere, politi og offentlige etater generelt.
- Informasjon om romanifolket/taterne skal inn i skolen fra 7. trinn. Også museer bør brukes. Stavanger museum planlegger nå å lage utstillinger om alle minoriteter, og vil starte med romanifolket/taterne.

Innspill 2:

- Folk kan veldig lite om romanifolket/taternes kultur og historie. Det er ikke uvanlig å omtale folkegruppen i negative ordelag som en spøk, som "din tater" for eksempel. Mange blir overrasket når de får høre at det er gjort overgrep mot folket helt opp i nyere tid. Hvordan skal man påvirke holdningene til folk? Det må opplæring til.

Innspill 3:

- Norsk barnemuseum: Museet satte opp utstillingen "Nasjonens barn" i perioden 2009-2010. Mange skoleklasser besøkte utstillingen. Det var sjokkerende hvor lite kunnskap det viste

seg å være blant folk om romanifolket/taterne. Det er viktig å jobbe videre med dette, med informasjon både om kulturen og historien. Museet har en langsiktig plan om å jobbe videre med dette, og har et utstillingsprosjekt på gang.

- Det er viktig at det er undervisning i skolen om romanifolket/taterne. Selv om det er omtalt i lærebøker, prioriterer ikke alltid lærere å ha det med i undervisningen. Vi må forhindre at temaet blir bortprioritert. Det er viktig at dette kommer inn i lærerutdanningen.

Innspill 4:

- Den kulturelle skolesekken har for tiden et opplegg om båtreisende for 7. trinn i grunnskolen i Rogaland. Det er en reisende som forteller om sin kultur og historie. Prosjektet er godt mottatt i skolen, og dette prosjektet burde videreføres. Barna er begeistret. Det viser seg at lærerne har lite kunnskap om saken. Det bør være mer informasjon i skolene om romanifolket/taterne. Ikke alle skoler og lærere prioriterer det, og de bør få "et spark i rua". En fra folket kan være med å fortelle, og flere burde bli engasjert.
- Det er lite forståelse i skolen for å ta barn ut i reiseperioder. Det blir registrert som fravær. Det er viktig å få utdanningen tilrettelagt slik at barna kan være med på reise og bli kjent med kulturen.

Innspill 5:

- Formidling i skolen er viktig. Kunnskap om folket hos elever og lærere er fraværende.
- Det er viktig med rettferdige erstatningsordninger.
- Det bør lages tilrettelagt undervisning i reiseperioder.

Innspill 6:

- Det fantes bra folk i Misjonen også.

Innspill 7:

- Hva er unnskyldningen fra myndighetene til folket verdt? Det er bare mange ord, og ingen handling. Det har brutt ned tilliten til myndighetene.
- Kirken har gitt en unnskyldning. Først en halvhjertet en, som ble trukket tilbake for å skåne de som har jobbet i Misjonen. Senere har de gitt en mer helhjertet. Det er ikke verdt noe.
- Det ble gitt en kollektiv oppreisning med et fond på 75 mill. kroner. Kjempebra! Folk ble glade. Plutselig ble fondet trukket tilbake og erstattet med en årlig bevilgning. Det står ikke noe om hvor lenge denne bevilgningen skal gis, en ny regjering kan trekke den tilbake. Vi gjør jobben, men har ingen sikkerhet for at vi har midler framover.
- Erstatning: Misjonsbarna har fått erstatning avhengig av hvor de er tatt fra. Søsken kan få ulike beløp. Det er gitt erstatninger som et plaster på såret for et ødelagt liv, mellom 50 og 70 000 kroner. Det lave erstatningsbeløpet er tøft for de som fra før føler de ikke er verdt noe. Staten bør ta regningen for skikkelig erstatning.
- Kunnskap om folket i skole og i offentlige etater er totalt fraværende. Reisende i dag som ikke har utdanning og ønsker å starte firma, får ingen hjelp. NAV tilrettelegger ikke. Som nasjonal minoritet har vi rett til å få leve ut vår kultur.

- Skolen: Lærerne vet ingenting om de reisende. Vi har tilbudt oss å komme og fortelle, men de er ikke interessert. De vil bare ha det som kommer gjennom Den kulturelle skolesekken eller museene. Hvordan er kvaliteten på det som presenteres i skolen når de ikke er interessert i å samarbeide med folket?
- Kunnskap om vår historie må inn i lærerutdanningen, ikke bare at det er historie, men at dette er et folk *i dag*.
- Det er vanskelig å få barn med seg i reiseperioder. Det må tilrettelegges. I skolen og i offentlig sektor møter vi en vegg.
- Språket holder på å dø ut. Språket er noe av det viktigste en nasjonal minoritet kan ha, det er halvparten av identiteten. Staten har ansvaret. På Svanviken ble man nektet å snakke sitt eget språk. Mange av de som var der, har senere vært livredde for å fortelle, selv ikke til barn og barnebarn. På den måten kan man si myndighetene har lyktes i sin politikk.
- Rapporten sier det er høy dødelighet blant romanifolket. Det er ikke rart. Mange har opplevd umenneskelige ting, er fratatt familien og har ingen å støtte seg til. Mange har levd et liv i rus på grunn av problemene de har hatt. At det finnes oppegående mennesker i dag av de som ble tatt av Misjonen, står det respekt av. Det er ikke myndighetenes ære. Om myndighetene sier de skal gjøre noe, må de gjøre det. Gi fondet på 75 millioner kroner tilbake, ellers synker tilliten.
- Jeg er enig i at det trengs et eget helseprogram for folket. Vi har opplevd tøffe ting, det er vanskelig å møte leger og psykologer uten at de har kjennskap til vår historie. Mange opplever at tidligere opplevelser kommer opp igjen gang på gang. Det blir helt feil når myndighetene sier unnskyld og at det ikke skal skje igjen – og så forventer tillit. De reisende har null tillit til myndighetene, og det skal mye til for å få tilliten opp.
- Det er viktig å støtte opp om det som er gjort til nå. For eksempel fondet og senteret. Det er med på å sikre at man kan jobbe med det man brenner for, og bygge opp det myndighetene har ødelagt.
- Myndighetene må forstå at man koddet ikke med en tater. Det skal mye til å få til forsoning, etter at mange har fått ødelagt livene sine.

Innspill 8:

- Kommunale erstatningsordninger er urettferdige, de er avhengig av hvilken kommune man ble tatt fra. Det er staten som har ansvaret for overgrepene, da kan de ikke overlate folk til kommunale erstatningsordninger. Staten bør ta ansvar og gi barnehjemsbarn lik erstatning, og ikke overlate dette til tilfeldige kommunale vedtak.

Innspill 9 – RT-senteret:

- RT-senteret blir kontaktet av mange som ønsker å starte ulike prosjekter – handel, musikere, håndverkere. De ønsker oppstarts- eller etableringslån for å ha en grunnkapital. Senteret melder inn dette etter ønske fra flere.

Innspill 10 – RT-fondet:

- I rapporten og vedlegget er det noen mangler: Den nære historien. Det beskrives som om overgrepene sluttet på 80-tallet, men det viser seg å ha pågått langt inn på 90-tallet og fram mot 2000-tallet.

- Kirken ga en unnskyldning i 2000. Femti medarbeider fra Misjonen frarådte at kirken skulle komme med en unnskyldning. Kirkens sosialtjeneste skal nå jobbe med flyktninger fra Syria. Mange er skeptiske til dette. De har ikke tatt avstand i praksis.
- Arbeidet med rapporten fikk en vond oppstart. Det ble sett på habilitetsproblemene til folket, ikke til myndighetene. Til sammenligning har det vist seg at Solheim-utvalget ivaretok Misjonens interesser. Mange av overgriperne var kjent.
- I høringsmøtet blir det sagt at utvalget anbefaler å se på de kollektive erstatningsordningene som er gitt. Dette går lengre enn det utvalget har sagt, hva er formålet med det? I rapporten er anbefalingen å se på og styrke informasjon og forvaltningen av fondet. Går departementet inn for en ordning som går videre enn dette?
- Overgrep er nåtida. Det er underlig at kommunene skal stå til ansvar når det var Misjonen som ga dem oppdraget. Det er urettferdig for folket, det gir også et press på kommunen som har stramme budsjetter. Det er med på å skape fordommer mot folket når kommunen skal betale erstatninger til folk som ikke har bodd der, det er ikke rettferdig verken for folk eller kommuner.

Innspill 10:

- Jeg går i på ungdomstrinnet i skolen. Skolen har ikke sagt noe om romani. 2. verdenskrig har vært tema, men ingenting om at romanifolket sto i fare for å bli tatt. Det er ingenting i bøkene om romani.
- Vi har en nasjonaldag – 8. april. Samenes nasjonaldag feires på skolen, hvorfor ikke vår? Mine venninner vet ingenting om romani. Vi må få nasjonaldagen inn på skolen.
- Jeg ønsker å lære språket. Vi bør få muligheten til å lære det på skolen.

Representant fra Stavanger kommune, avdeling for oppvekst og levekår:

- Det er riktig at vi kan for lite. Jeg tar med det vi har hørt i dag, og skal bringe det videre i kommunen. Vi tar med innspillet om at vi må involvere og ha dialog med folket – og ikke lage ordninger over hodet på dere.

Innlegg fra en prest:

- Et viktig grep for å få til forsoning er ikke å bli ferdig med historien, men å finne ut hvordan man kan leve med den. Det er behov for oppreisning og forsoning. Vurderer å lage gudstjenester og løfte historien inn i kirkerommet. Det er mange ulike historier. Man må kunne være stolt av hvem man er.

Innlegg fra svensk deltaker:

- I Sverige har man laget "vitboken" (tilsvarer en stortingsmelding i Norge). Den er skrevet av regjeringen. Et viktig prinsipp må være at forbrytere ikke skal skrive om sine egne forbrytelser. Det må gjøres av uavhengige. Det klinger falskt om regjeringen bestemmer hvem som skal utrede hva som har skjedd. Det som er gjort mot de reisende – fysiske overgrep, fratatt barn, forhindret fødsler – kvalifiserer til FNs definisjon av folkemord.

Under møtet ble det også fortalt noen sterke, personlige historier. Departementet har av hensyn til personvernet valgt å ikke referere enkeltmenneskers historier, men tar dem med oss i det videre arbeidet.